

Vanemuise
sümfooniaorkestri
hooaja lõppkontsert

teatri peatoetaja

Vanemuise sümfooniaorkestri hooaja lõppkontsert

15. MAIL 2024 KELL 19 VIIMSI ARTIUMIS

SOLIST HANS CHRISTIAN AAVIK (VIIUL)

DIRIGENT RISTO JOOST

VANEMUISE SÜMFOONIAORKESTER

Kavas

Ülo Krigul (*1978)

„Studium“ (2024, esiettekanne)

Felix Mendelssohn Bartholdy (1809–1847)

Viiulikontsert nr 2, e-moll, op. 64 (1844)

I. *Allegro molto appassionato*

II. *Andante*

III. *Allegretto non troppo – Allegro molto vivace*

VAHEAEG

Johannes Brahms (1833–1897)

Sümfoonia nr 1, c-moll, op. 68 (1876)

I. *Un poco sostenuto – Allegro – Meno allegro*

II. *Andante sostenuto*

III. *Un poco allegretto e grazioso*

IV. *Adagio – Più andante – Allegro non troppo,
ma con brio – Più allegro*

Ülo Krigul on saanud komponistihariduse Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, mille ta lõpetas Tõnu Kõrvitsa juhendamisel 2006. aastal magistrikraadiga ning on end täiendanud Viini Muusika- ja Kaunite Kunstide Ülikoolis prof Detlev Müller-Siemensi juures. Tema loomingu ampluaa ulatub sümfooniaorkestri tellimustöödest elektroakustiliste installatsioonide ning teatri- ja filmimuusikani, mille tellijateks ning esitajateks on Eesti nimekamate muusikakollektiivide kõrval olnud ka mitmed välismaa ansamblid. Komponeerimise kõrvalt tegutseb ta aktiivselt džässmuusikuna, mängides mitmetes ansamblites klavvile ja luues arranžeringuid. Ülo Kriguli muusika on dünaamiline ja peidab endas erinevaid stiiliallikaid, helikeeles ühinemas postminimalistlik rütmienergia, sonoristlik tämbri- ja džässi intonatsioonid.

Täna sel kontserdil kõlab Ülo Kriguli uudisoojus „**Studium**“, mille on heliloojalt tellinud Vanemuise sümfooniaorkester ja Risto Joost. Autor on teose kohta öelnud:

„Tehes ettepaneku kirjutada Vanemuise sümfooniaorkestrile uus teos, oli Risto Joosti soovitus, et lugu oleks võimalusel kuidagiviisi Tartuga – selle lugude ja linnaruumiga – seotud. Mulle endalegi on huvi pakkunud säärane suund loomingus, mis asetab uue loo mingisse konkreetsemasse konteksti või seosesse teda ümbritseva ruumi- ja ajalooga. Neid mõtteid mõlgutades jõudsin muusikalise ruumini, milles Tartul on kahtlemata oluline koht.

„Studium“ ammutab oma materjali ja meetodid Eduard Tubina sümfooniast. Teost võib pidada „sümfooniliseks uuringuks Eduard Tubina sümfooniast“ ning žanri poolest võiks ta olla „avamäng kõigile Tubina sümfooniastele“. Materjali valik on olnud pigem intuiitivne ja vormikujunduslikud töövõtted improvisatsioonilised. Siiski olen enam-vähem säilitanud originaali orkestratsiooni põhialused, segades juba olemas olnud fakture teistega, neid vähehaaval oma käe järgi varieerides ja moduleerides.

Tubin on oma tegevusega otseselt mõjutanud Tartu linna kultuuriruumi loomist, olles dirigendina tegev Vanemuise teatris kui ka heliloojana siin oma muusikat kirjutades ja ette kandes. Käies oma Tartu-aastatel korduvalt ka Euroopa pealinnades muusikauudiseid kuulamas, sõelus ta neist uudistest välja enda jaoks loominguliselt olulisemad. Hiljem vabasse Euroopasse emigreerununa jõudis Tubina teoste ettekannete kaudu Tartusse muusika, mis oli kirjutatud juba Euroopas, aga alguse saanud Tartust.

„Studium“ filtreerib veel korra ühte muusikalisest aega ja ruumi kokku selle, mis Tubina kümnes sümfoonias ja nende kirjutamiseks kulunud pea 40 aastat praegusel hetkel loominguliselt olulisena kõlab.“

Oma 38 aastat kestnud elutee vältel tõusis
Felix Mendelssohn Bartholdy

meteorina muusikataevasse. Kui *Sir George Grove* publitseeris 1878. aastal esimese väljaande prestiižikast muusikaleksikonist „Grove’s Dictionary of Music and Musicians“, käsitlesid autori kolm kõige mahukamat artiklit heliloojaid nagu Beethoven, Schubert ja Mendelssohn. Viimase tegevusel helilooja, dirigendi, pianisti ja organisaatorina on saksa kultuuriajaloos epohhi rajav tähendus. Asunud 1835. aastal Leipzigi Gewandhaus-orkestri dirigendi ametikohale, keskendus Mendelssohn kohaliku muusikaelu arendamisele, tehes koostööd ooperimaja, Püha Tooma kiriku koori ja teiste institutsioonidega, ning asutas 1843. aastal Leipzigi konservatooriumi, millest kujunes üks Euroopa hinnatumaid muusikaõppeasutusi. Mendelssohni korraldatud kontsertidel esitati nii tema enda, tema kaas-aegsete kui ka varasemate heliloojate teoseid – tänu tema initsiatiivile jõudsid publiku ette unustusse vajunud Bachi ja Händeli suurvormid.

Suur osa varaküpse autori loomingust sündis ajal, mil temavanused alles oma andeid avastama hakkasid – nii oli vaid 15-aastase noormehe arvel juba tosin keelpillisümfooniast, instrumentaalkontserte, kammer- ja vokaalteoseid ning 16-aastaselt hämmastas Mendelssohn muusikamaailma meisterliku oktetiga keelpillidele. Noorel heliloojal oli privileeg kasvada üles jõukas ja kunstilembeses perekonnas, mislähbi oli tema käsutuses koguni isiklik koduorkester, et ta saaks kontrollida oma

heliteoste kõlavust ja treenida dirigendikätt.

30. juulil 1838 kirjutas Mendelssohn oma sõbrale, silmapaistvale saksa viiuldajale Ferdinand Davidile: „Tahaksin kirjutada sulle järgmisel talvel viiulikontserdi, üks niisugune, helistikuks e-moll, keerleb mul peas ja selle algus ei anna mulle rahu.“ **Viiulikontsert e-moll op. 64**, mis jäi ühtlasi Mendelssohni viimaseks suurteoseks, valmis siiski alles kuus aastat hiljem – aastal 1844. Loomis-perioodi jooksul konsulteeris helilooja pidevalt Ferdinand Davidiga, küsides talt nõu viiulimängu spetsiifikat puudutavate üksikasjade kohta.

Teos tuli esiettekanadele 13. märtsil 1845 Leipzigi Ferdinand Davidi soleerimisel; Leipzigi Gewandhaus-orkestrit juhatas taani helilooja Niels Gade. Publik võttis viiulikontserdi vastu suurte ovatsioonidega ning jätkuv menu on saatnud teost tänaseni, kinnistades selle viiuldajate püsirepertuaari.

Teoses on mitmeid vormilisi uuendusi: nii näiteks astub solist sisse kohe alguses, mitte tavapärase orkestriekspositsiooni järel; samuti on ebatavaline kadentsi toomine lõpust ettepoole. Kontserdi teine osa – *Andante* – on üks Mendelssohni kaunimaid „sõnadeta laule“. Finaal on ülimalt virtuoosne, võimaldades viiulisolistil oma meisterlikkust demonstreerida. Kõik kolm osa järgnevad üksteisele *attacca*.

Kui Haydn, Mozart, Beethoven ja Mendelssohn olid oma sümfoonikukarjääri alustades vaevu koolipingist lahkunud, siis **Johannes Brahms** suhtus sümfooniažanri pikka aega suure ettevaatlikkusega. Orkestrimuusikas oli ta kätt proovinud küll juba noorpõlves: tema kahekümnendatest eluaastatest pärinevad kaks orkestriserenaadi ja 1. klaverikontsert; kümme aastat hiljem loodud meisterliku „Saksa reekviemiga“ sai talle osaks ka suurem tuntus heliloojana. Ometi kurdab Brahms ühes oma kirjas (1870) dirigent Hermann Levile: „Ma ei saa kunagi ühtki sümfooniat kirjutatud. Sa ei aima, mis tunne on kuulda oma selja taga hiiglase sammumist,“ pidades silmas Beethovenit, kelle sümfooniliste meistriteoste järel näis võimatuna selles vallas veel midagi juurde lisada. Alles 43-aastaselt sõandas Brahms esitleda oma **Esimest sümfooniat** (1876), millele järgnes paari aasta pärast Teine, kuus aastat hiljem Kolmas ja 1885. aastal tema viimane, Neljas sümfoonia.

„Hiiglase“ 9. sümfooniat kuulis Brahms esmakordselt 1854. aastal. Sellesse aega ulatuvad ka tema esimesed märkmed kavandatavast sümfooniast, mis leidsid tee hoopis klaverikontserti d-moll (1858) ja „Saksa reekviemi“ (1868). Alles 1862. aastal visandatud muusikaline materjal jõudis *Allegro*-osa näol tema 1. sümfooniasse. Heliloojat ajendas teost lõpetama ilmselt tema sümfoonilise oopuse „Variatsioonid Haydni teemale“ (1874) menukas vastuvõtt, mis andis talle piisava enesekindluse astumaks kõrge-

lennulise sümfooniažanriga muusikaavalikkuse ette. Esimese sümfoonia c-moll *op.* 68 partituur valmis 1876. aasta septembris, kuigi autor jätkas paranduste sisseviimist iga proovi järel kuni esiettekandeni, mis leidis aset 4. novembril 1876 Karlsruhe Brahmsi hea sõbra dirigent Otto Dessoffi juhatusel.

Nii nagu oli olnud pikk sümfoonia idanemisaeg, kulus ka aega kuni publik teose omaks võttis. See leiti olevat liiga tihe, dissonantne, kõrvadele tänamatu, raskepärane, meloodiavaene ja kontrapunktiga üleküllastatud. Leidus ka poolehoidjaid, nende seas dirigent Hans von Bülow, kes nimetas sümfooniat austavalt „Beethoveni Küm-nendaks“. Muusikakriitik Eduard Hanslick kirjutas, et „sümfoonia on nii tõsine ja kompleksne, et laseb end vaevalt kergelt mõista,“ täheldades ühtlasi, et „see on üks isikupärasemaid ja suurejoonelisemaid teoseid sümfoonilises literatuuris.“ Helilooja ise on öelnud: „Mu sümfoonia on pikk ja mitte just armastusväärne“ ning nimetanud seda oma „kõige isiklikumaks avalduseks“.

Evelin Kõrvits

Hans Christian Aavik on mitmekülgse stiili ja selgelt eristatava kõlaga Eesti viiuldaja. Ta on 2022. aasta Carl Nielsen'i nimelise rahvusvahelise konkursi I preemia laureaat. Lisaks kahele eripreemiale pälvis ta lepingud Nordic Artist Management'i ja Orchid Classicuga ning on järgnevatel hooaegadel tihe külaline Skandinaavia tipporkestrite ees. Aavikut tunnustati 2022. aastal Eesti Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemiaga, Saksamaa Usedomi Muusikafestivali prestiižika muusikapreemiaga ning Eesti Interpreeti-de Liidu aasta interpreedi tiitliga.

Hooajal 2023/24 soleerib Aavik teiste seas ERSO, Eesti Festivali-orkestri, Württembergi Kammerorkestri, Tallinna Kammerorkestri, Odense Sümfooniaorkestri, Uppsala Kammerorkestri, Vanemuise sümfooniaorkestri, Eesti Sinfonietta ning Brandon Hilli Kammerorkestri ees. Dirigentidest teeb ta koostööd Neeme Järvi, Paavo Järvi, Risto Joosti, Mihhail Gerts'i, Andres Kaljuste, Olari Eltsi, Maria Seletskaia, Oksana Lynivi ja teistega. Koostöös Tallinna Kammerorkestriga toob Aavik 2024. aastal publiku ette kontserdisarja „Aavik Salzburgis“, mis keskendub Mozarti viiele viiulikontserdile.

Aavik alustas viiulimänguga 5-aastaselt Tabasalu Muusikakoolis (õp. Piret Kreek) ning jätkas õpinguid Tallinna Muusikakeskkoolis õpetaja Kaido Välja juhendamisel. 2017. aastast õppis ta Saksamaal Frankfurdi Muusika- ja Esituskunstide Akadeemias prof. Erik Schumanni viiuliklassis ning kammermuusikat prof. Angelika Merkle juures. 2021. aastal täiendas end samal ajal ka Viini Muusika- ning Kunstide Eraülikoolis maestro Julian Rachlini ning prof. Evgeni Sinaiski juures. Alates 2022. aastast õpib Kronbergi Akadeemias. Täiendanud end Iván Fischeri, Christoph Eschenbachi, Cristian Macelaru, Kirill Gersteini, Steven Isserlise, Sophia Rahmani, Enrico Pace jpt meistrkursustel.

Aavik mängib Eesti Pillifondi ning perekond Sapožnini lahkel loal Giovanni Paolo Maggini viiulil (valmistatud ca 1610 Brescias, Itaalias) ning Victor Fétique poognaga (valmistatud ca 1930 Prantsusmaal).

Risto Joost on alates 2020. aasta sügisest Vanemuise teatri muusikajuht ja peadirigent, 2009. aastast Rahvusooper Estonia koosseisuline dirigent. Ta on juhatanud mitmeid rahvusvaheliselt tunnustatud orkestreid nagu Bergen Filharmoonikud, Veneetsia Teatro La Fenice orkestrit, Peterburi Maria Teatri orkestrit, Sevilla Kuninglikku Sümfooniaorkestrit jt. Eestis olnud Tallinna Kammerorkestri peadirigent (2013–2019), juhatanud Eesti Riiklikku Sümfooniaorkestrit ja teisi. Samuti on Joost seisnud dirigendina mitmete kõrgelt hinnatud kooride ees: Madalmaade Kammerkoor (peadirigent 2011–2015), Leipzigi MDR Raadiokoos (kunstiline juht 2015–2019), Rootsi Raadio koor, Ars Nova Copenhagen jt.

Vanemuise muusikajuhi ja peadirigendina on Joost algatanud koostöö Heino Elleri Muusikakooliga iga-aastase kontserdi „Tuleviku-muusikud“ näol, lisaks on ta üks Vanemuise hooaja avafestivali eestvedajatest ning on ellu kutsunud iga-aastase hingedepäeva kontserdi traditsiooni. Samuti on Joost publiku ette toonud ooperilavastusi nii maailmaklassika kui kodumaiste algupärandite seast, nende hulgas Mozarti „Don Giovanni“ (2021), Wagneri „Tristan ja Isolde“ (2022), Händeli „Julius Caesar“ (2023), Puccini „Turandot“ (2024), Varrese „Põrgupõhja uus Vanapagan“ (2022), Kaumanni „Kaubamaja“ (2022) ja Tambergi „Cyrano de Bergerac“ (2023).

Eesti Rahvusringhäälingu muusikatoimetajad valisid Joosti aasta muusikuks 2018 kõrgete väärtuste kandmise ja edasiandmise eest muusikas. 2006 ja 2016 pälvis Eesti Muusikanõukogu helikunsti sihtkapitali aastapreemia, 2011 Vabariigi Presidendi Kultuurirahastu noore kultuuritegelase preemia ning 2022 Eesti Teatriauhindade muusikaauhinna. Hooajast 2024/2025 alustab Joost ühtlasi tööd Saksamaal Württembergi Kammerorkestri peadirigendina.

Vanemuise sümfooniaorkestri lugu

Vanemuise muusikateatrile pani aluse August Wiera, kes oli Vanemuise asjaarmastajalikul perioodil teatrijuht (1878–1903). Wiera osa eesti lavamuusika arengus on silmapaistvam, kui võiks iseõppijalt eeldada. Tema eestvedamisel esietendus aastal 1883 Vanemuises Pius Alexander Wolffi draama „Preciosa“, millele Carl Maria von Weber oli kirjutanud ooperliku avamängu ja rea muusikanumbreid. Seda sündmust ongi hakatud pidama nii Vanemuise ja ka eesti muusikateatri sünnipäevaks. Tänu Wiera muusikaarmastusele jõudsid Vanemuise lavale nii operetid kui ka laulumängud. 1899. aastal jõudis Vanemuise lavale ka esimene ooper – Étienne Méhuli „Joosep Egiptuses“.

Kui Vanemuisest 1906. aastal professionaalne teater sai, keelas teatri vastne juht Karl Menning asjaarmastajalikul tasemel tehtud muusikalavastused ära. Tartu orkestri- ja kontserdielu edendamisel on aga suuri teeneid Aleksander Lättel, kes 1900. aastal asutas siin Eesti esimese sümfooniaorkestri. Pärast Lätte tagasitõmbumist jätkas tema tööd dirigent Samuel Lindpere, kelle eestvedamisel asutati 1908. aastal Vanemuise sümfooniaorkester, esimene kontsert toimus 7. mail. Orkester esines teatrihooaegade suvisel vaheajal aiakontsertide nime all. Kavades oli esikohal klassikaline muusika.

Veelgi suurem tõus Tartu kontserdielus sai alguse 1911. aastal koos Juhan Aaviku tulekuga Vanemuise orkestri dirigendiks. Kavas olid maailma sümfoonilise muusika tippteosed. Näiteks 1912. aasta suvel kanti ette kõik Beethoveni sümfooniad (välja arvatud üheksas) ning 1915. aastal oli orkester esinenud tervelt 95 korda. Pikka aega juhatas Vanemuise sümfooniaorkestrit Juhan Simm (peadirigent 1914–1916 ja dirigent aastatel 1916–1941). 1935. aastal sai Vanemuise teatri muusikajuhiks Eduard Tubin, kes juurutas igakuise talviste sümfooniakontsertide tava. Tänu Baltimaade ühele rikkalikumale noodikogule kujunes repertuaar erakordselt laiahaardeliseks.

Pärast II maailmasõda, kui Vanemuise maja oli hävinud, suur noodikogu tuhaks põlenud ning paljud vanemuislased Eestist lahkunud (sh dirigent Tubin), seisid Vanemuise orkestri ees Jaan Hargel (1944–1966), Raivo Kursk (1943–1949), Aleksei Dolgušin (peadirigent aastatel 1945–1951) ja Aadu Regi (1945–1951). Orkester koosnes sel perioodil väga erineva ettevalmistusega muusikutest, ent sellest hoolimata on ajalukku läinud muusikaliselt väga õnnestunud lavastusi.

1960.–1970. aastad olid õnnelikud Vanemuise teatrile tervikuna. Kaarel Irdi juhitud Vanemuine sai tuntuks terves Nõukogude Liidus, külalisesinemisi toimus palju ka välismaal. Teatri repertuaaris

oli rohkelt eesti algupärandeid, Kaarel Ird tõi muuhulgas lavale terve rea Vanemuise tellimusel valminud ning teatrilukku läinud Veljo Tormise teoseid: „Luigeland“ (1966), „Meestelaulud“ (1966), „Külavahelaulud“ (1972) ja „Naistelaulud“ (1977). Muusikatrupid ja orkestris täienes solistide koosseis, kriitika oli kiitev nii Eestis kui ka gastrollidel. Peadirigendina seisis Vanemuise orkestri ees sel perioodil Erich Kõlar (Vanemuises 1952–1999, peadirigent aastatel 1957–1980 ja 1981–1984). Dirigentidena olid pikka aega ametis Valdeko Viru (1969–1991) ja Endel Nõgene (1974–1980 dirigent, 1980–1981 peadirigent, 1987–1999 peadirigent ja muusikajuht).

Uue aastatuhande algul vahetusid peadirigendid tihti: aastatel 1999–2004 juhtis orkestri tööd Mihkel Kütson, 2004–2006 Hendrik Vestmann, 2006–2007 Toomas Vavilov, aastatel 2008–2011 taas Mihkel Kütson. 1993–2015 töötas Vanemuises dirigendina Lauri Sirp. 2011–2020 oli teatri peadirigent Paul Mägi, kelle initsiatiivil salvestas orkester teatritöö kõrvalt mitmeid sümfoonilisi teoseid, mis anti välja CDplaatidena. Alates 2014. aastast töötavad teatris dirigentidena Martin Sildos ja Taavi Kull. 2020. aasta sügisest on teatri muusikajuht ja peadirigent Risto Joost.

Kasutatud kirjandus: „Vanemuise muusikateater aegade peeglis. 150 valitud lavastust.“ Koostanud Virge Joamets. Tartu: Vanemuine, 2020.

Vanemuise sümfooniaorkestri koosseis

Muusikajuht ja peadirigent Risto Joost

Orkestri kontsertmeister Kristel Eeroja-Põldoja

I viiul Liam Keneally*, Andri Annus**, Susann-Elisabeth Kisla**, Laura Kuusma, Eva Aarnis, Sanita Salmane, Vitalij Regensperger, Marta Mutso, Mia Kurvits, Grete Heinsaar, Fred Heinoja

II viiul Anna Samsonova*, Vlad Câmpean**, Sirli Laanesaar, Myroslava Bukata, Žanna Toptši, Hille Niilisk-Rees, Juan José Restrepo Duarte, Triinu Raudver

Viola Kadri Rehema*, Svetlana Nukka**, Hanno-Mait Maadra, Ance Lipste, Daria Motovilova, Tiina Enniko

Tšello Lauri Sõõro*, Camillo Cabassi**, Heli Ilumets, Olga Raudonen, Kristaps Grinbergs, Ernests Cirulis

Kontrabass Linda Viller*, Aivar Eimra**, Regina Udod, Jaanus Roosileht

Harf Kai Visnapuu

Flööt Kerstin Laanemets*, Marion Strandberg**

Oboe Anna Šulitšenko*, Anastasiia Cherniak**

Klarnet Margus Vahemets*, Heimo Hodanjonok

Fagott Kulvo Tamra*, Johanna Tuvi**, Stefan Heinrich Kerstan

Metsasarv Kreete Jacob*, Jakob Täht, Richard Tamra, Chloe Matthews

Trompet Priit Rusalepp*, Marti Suvi**, Viljar Lang

Tromboon Kait Tiitso*, Hendrik Jaak Sepp, Aivo Koddanipork

Tuuba Andoni Moñux Ugalde

Löökpillid Alessandro Beco**, Ilmar Varjun, Andrea Radi

Orkestri lavameistrid Kalev Helmoja, Erik Ivar Haav

* orkestri pillirühma kontsertmeister

** orkestri pillirühma abikontsertmeister

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi,
et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAEEX /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEEX

Märksõna: VANEMUISE FOND

Suur aitäh teile Vanemuise fondi poolt:

Olga Aasav, Andrus Ansip, Mart Avarmaa, Alar Kroodo,
Kalev Kase, Mati Kermas, Eero Timmermann,
Tartu linn, Vanemuise advendikontserdil annetajad

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Koostööpartner

Suvekontserdi peatoetaja

Autopartner

Hotellipartner

Hotellipartner

Grimmipartner

KULTUURIMINISTEERIUM

Kanname elamusi

Kõige mõnusam aeg ootab

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

MARTELL
COGNAC
FONDÉE EN 1715

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA.
ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Pakume üheskoos enam

**LYDIA
HOTEL**

www.lydia.ee
Ülikooli 14, Tartu

DORPAT

www.dorpat.ee
Soola 6, Tartu

vanemuine.ee